

Introducere

Cu toate că avem „deprinderea voluptoasă a taclalei”, este nevoie să dezvoltăm „civilizația conversației”, remarca Andrei Pleșu într-un interviu pentru canalul de televiziune Digi 24 (2015c). În spațiul public, am ajuns să avem o „mistică a dialogului” (Pleșu, 2010) în locul unui dialog autentic. Nu sunt indicii că actorii politici ar avea acea „deschidere dialogală” care le-ar permite să „ia în serios cuvântul celuilalt”, în termenii lui Mihail M. Bahtin (1970, p. 90). Efectele pot fi observate cu ușurință în spațiul public, care s-a transformat într-un loc de „exhibare narcisistă” (Bourdieu, 2007, p. 15) pentru actorii politici. O altă îngrijorare provine din faptul că, cel puțin la nivel comunicațional, discutăm de un spațiu „poluat”, al „indiferenței lingvistice” (Borțun, 2015a, p. 7). Într-un astfel de mediu, dezbaterile politice televizate au devenit „dezbateri fără dialog, ping-pong de vorbe fără comunicare”, în care „nimeni n-are îndoieli, nimeni nu greșește, nimeni nu ascultă” (Pleșu, 2015b). Actorii politici dovedesc, o dată în plus, faptul că „suntem capabili nu numai ‘să facem lucruri cu vorbe’, ci și ceva mai mult: cuvintele devin cele mai importante lucruri pe care le putem produce” (Marcus, 1992, p. 155). Alegerea noastră deliberată în favoarea exercițiilor de comunicare (simularea comunicării) în detrimentul cultivării simțului comunicării reale, a firescului actului comunicării (trăirea comunicării), a devenit regulă socială.

Andrei Pleșu (2014, Octombrie 12) afirmă faptul că „În limba veche românească când ajungea unul demnitar, cronicarul spunea așa: a căzut la mare cinste. Dar ‘a căzut’. Intri într-o servitute, intri într-un mecanism care te pune într-o condiție de slujitor, în primul rând”. Prin urmare, actorii politici se plasează doar aparent într-un spațiu exterior oamenilor simpli. Ei sunt „aruncați” acolo prin

mecanisme democratice. Starea de exterioritate a actorilor politici este însă o „cădere la mare cinste”. Prezența lor acolo înseamnă servirea binelui comun (*res publica*). Există un termen în filozofia lui Heidegger care descrie această mișcare. Termenul este *Geworfenheit*, „a fi aruncat” (Pleșu, 2010). Problema este că, odată ajunși acolo, actorii politici uită sensul primordial al acestei experiențe și își construiesc propria lume, în afara realității celorlalți. Dezbateră televizată este prilejul pe care actorii politici îl pot folosi pentru a se întoarce către interioritatea de unde au fost în mod aparent „căzuți”. Este momentul mișcării inverse. Din afară, din exterioritatea în care au fost trimiși să servească binele public, spre înăuntru, la oamenii obișnuți. Performanța autentică, „vie”, poate fi soluția pentru politicieni să ia în serios experiența exteriorității și să revină la firescul interiorității.

Din această perspectivă, programul nostru de cercetare este o pledoarie pentru „revigorarea dezbaterii politice” (Touraine, 1994, p. 215 *cited in* Roventă-Frumușani, 2012, p. 132; Coleman, 2012), pentru re-configurarea dialogului în interacțiunile dialogice din sfera publică românească, în ideea construcției unui dialog autentic, substanțial, în care normalitatea și aspectul deliberativ să fie considerate norme discursive. Un astfel de demers intenționează să fie un pas înainte în sensul înțelegerii mai profunde și a dezvoltării unei culturi a dezbaterii.

Prin urmare, programul de cercetare vizează problema *culturii comunicării politico-mediatică*. În acest sens, ne-am concentrat eforturile de cercetare pe un aspect particular al problemei *culturii comunicării politico-mediatică*. Este vorba despre *dezbateră politică televizată*, considerată cea mai „vie” și semnificativă experiență a campaniei electorale. Dezbateră politică televizată este cea mai importantă dintre formele de comunicare politică (Chaffee, 1979, p. 19; Kraus, 1988/2000, pp. 29-145; Pfau, 2000; McKinney & Carlin, 2004; Jamieson, 2011, 2015; Carlin, 2012; Boydston et al., 2013; Benoit, 2014, pp. 3-7). Este un fapt unanim acceptat că dezbaterile politice sunt „în primul rând, un instrument democratic” (Corbu & Boțan, 2011, p. 87) care promovează angajamentul civic (Chaffee, 1978; Lemert, 1993) și consolidează mecanismele și procesele politice și electorale (The Racine Group, 2002, p. 201; Pfau, 2003, 2005; Cwalina, Falkowski, & Newman, 2011, p. 196; McKinney & Warner, 2013, p. 241; Benoit & Benoit-

Bryan, 2013, p. 154). Practic, sunt forme esențiale de comunicare pentru funcționarea unei democrații reprezentative (Braud, 1995, p. 211-214; Coleman, 2000, p. 1; The Racine Group, 2002, pp. 202-203; Beciu, 2009, pp. 139-140; Beciu, 2015, p. 255). Vom prezenta în detaliu argumentele care susțin astfel de opinii.

Principalul obiectiv al proiectului nostru de cercetare este orientat în direcția unei *analize de tip longitudinal* (pentru ciclurile electorale din perioada 2004-2014) a dezbaterilor televizate finale pentru alegerile prezidențiale, din perspectiva *teoriei funcționale a discursului din campaniile electorale* (Benoit & Wells, 1996; Benoit, McKinney, & Holbert, 2001; Benoit, Hansen, & Verser, 2003; Benoit, 2007, 2011, 2014, 2016, etc.). Argumentăm faptul că analiza funcțională este un instrument de cercetare adecvat pentru evidențierea unui anumit *pattern comunicațional*, a unui anumit tip de comportament discursiv al actorilor politici în interacțiunile dialogale din sfera publică românească.

Prima parte a proiectului de cercetare (capitolele 1-5) a fost dedicată cadrului analitic referitor la studiul dezbaterii electorale. Am considerat că dincolo de aspectul dramaturgic, spectacular al dezbaterii electorale televizate și de promovarea ca *media events*, este important să valorizăm dimensiunea socio-culturală a celei mai importante forme de comunicare politică. Programul nostru de cercetare vizează tocmai acest aspect al dezbaterii, acela de *practică de comunicare* esențială în cultura comunicării politico-mediatică (Nel, 1989; Coleman, 2012; Burger, 2013; Beciu, 2015).

Partea a doua a fost dedicată cadrului empiric. În capitolul 5, am derulat *analiza funcțională* a dezbaterilor televizate finale pentru alegerile prezidențiale din România, din perioada 2004-2014. Am discutat în detaliu *limitele culturale și metodologice* ale teoriei funcționale (capitolul 5, subcapitolul 5.2., punctul 5.2.5.) și am prezentat un prim scenariu de interpretare a rezultatelor din perspectiva modelelor de comunicare interculturală (capitolul 6). În cele din urmă, în cadrul capitolului 7, am derulat o cercetare de tip calitativ. Cu ajutorul unui *software* profesional, ELAN (*Eudico Linguistic Annotator*), dezvoltat de Institutul Max Planck pentru Psiholingvistică din Nijmegen, Olanda, am derulat o analiză multimodală a unor secvențe comunicaționale selectate din cadrul dezbaterilor analizate. Obiectivul acestei cercetări a fost analiza modului în care actorii politici

implicați în dezbateri folosesc diverse resurse semiotice pentru a-și construi strategiile comunicaționale. Practic, am fost interesați de modul în care actorii politici gestionează „potențialul persuasiv” (Benoit, 2014) al funcțiilor discursive prin diverse strategii de complementaritate a resurselor semiotice.

Demersul nostru vine în sprijinul efortului care vizează încurajarea cercetărilor sistematice și susținute în ceea ce privește dezbaterile politice televizate în sensul indicat, de pildă, de Grupul Racine (2002). Cercetătorii Grupului Racine (2002) au remarcat faptul că abordările existente în cercetările privind dezbaterile electorale sunt deseori lipsite de o abordare „sistematică, de coordonare pe termen lung” (p. 201.); și „avem nevoie de cercetare programatică susținută pe subiecte sau alte probleme complexe care să se repete de-a lungul dezbaterilor... mai multe studii comparative în care operarea unei anumite variabile poate fi examinată în diferite dezbateri” (p. 215). Benoit și Holbert (2008) pledează și ei pentru abordări de acest tip, în favoarea unei agende de studii conexe de cercetare care să permită identificarea unor aspecte particulare ale dezbaterii, a relațiilor și a *pattern*-urilor care apar în contexte diferite de comunicare (p. 615).

Prin folosirea unui astfel de instrument de cercetare – teoria funcțională a campaniilor politice – urmărim recuperarea și valorizarea *dimensiunii strategice* a dezbaterii politice televizate. Utilitatea unui astfel de demers constă în faptul că „probează potențialul analitic al unor concepte și, în al doilea rând, pentru că reconstituie dezbaterile (anumite secvențe din dezbateri) din perspectiva acțiunii strategice a candidatului.” (Beciu, 2015, p. 260). Abordarea de tip funcțional a discursului din campaniile electorale este interesată mai degrabă de scopul și funcțiile mesajelor decât de forma și calitatea argumentației candidaților (Benoit & Benoit-Bryan, 2013, p. 155). Este primul proiect de cercetare din domeniu care dezvoltă în mod susținut o astfel de abordare, în mod comparativ, pe o perioadă determinată de timp, 2004-2014. Din acest punct de vedere, cercetarea noastră este una de pionierat în ceea ce privește această abordare conceptuală.

De asemenea, subliniem faptul că dincolo de *dimensiunea spectaculară* a dezbaterii - pentru care media manifestă o afinitate naturală - nu trebuie neglijată *dimensiunea generativă* a acestui gen televizual. În metabolismul dezbaterii politice televizate putem observa modele de comportament discursiv care se

generalizează în interacțiunile verbale din spațiul public și devin experiențe care construiesc cultura publică a societății la un moment dat (Beciu, 2015, p. 262). Comportamentul discursiv al actorilor politici în astfel de forme speciale de comunicare se naturalizează, într-o formă sau alta, în cultura comunicării politice a societății (Lempert & Silverstein, 2012, p. 18). Camelia Beciu (2015) menționează faptul că analiza dezbaterile electorale presupune „situarea lor într-o cultură politico-mediatică” (p. 255). Din această perspectivă, analiza funcțională a discursului politic aplicată în contexte culturale diferite de comunicare poate fi privită ca *instrument de diagnosticare* a culturii politico-mediatică, prin care identificăm o *patologie comunicațională*, care propune noi modalități de analiză și soluționare a problemelor din spațiul public.

PARTEA I:

CADRUL TEORETIC PENTRU STUDIUL DEZBATERII POLITICE TELEVIZATE

„Socrate: Pentru cele care urmează să fie spuse îngrijit și frumos, oare nu trebuie ca spiritul vorbitorului să aibă cunoașterea adevărului despre cele pe care le are de spus?”

Platon, cf. *Phaidros*, 259 e, 1993, p. 110

„Să spunem ce simțim, nu ceea ce se cuvine”

William Shakespeare, *Regele Lear*, Actul 5,
Scena 3

„[...] numai deschiderea dialogală de participare ia în serios cuvântul celuilalt și izbuteste să-l accepte drept o poziție încărcată de sens, drept expresie a unui punct de vedere străin”

Mihail M. Bahtin, 1970, p. 90